

مدیریت بحران و تعارض در خانواده

پودمان همسر داری

پدید آورندگان

ناهید ساری خانی

زهرا آب جام

فهیمة فلاح

این محتوای درسی برای درس «مدیریت بحران و تعارض در خانواده: پودمان همسر داری» برای دوره آموزش های خاص مدیریت خانواده در مقطع کارشناسی تدوین شده است.

سرشناسه	: ساری خانی، ناهید، ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: مدیریت بحران و تعارض در خانواده: پودمان همسرمداری
مشخصات نشر	: تهران: موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۲۶۷ص: جدول، نمودار.؛ ۲۲ × ۲۹سم.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۱۹-۳۱-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبای مختصر
شناسه افزوده	: آب جام، زهرا، ۱۳۵۲ -
شناسه افزوده	: فلاح، فهیمه، ۱۳۵۴ -
شناسه افزوده	: موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۷۷۹۷۳

مرکز آموزش عالی علمی کاربردی هلال ایران

عنوان: مدیریت بحران و تعارض در خانواده: پودمان همسرمداری
 مؤلفین: ناهید ساری خانی، زهرا آب جام، فهیمه فلاح
 ویراستار: زینب محمدزاده
 ناظران علمی - فنی: سید صاحب سادات حسینی، محمدعلی صنعتی نجار، ماشاء... واشقانی فراهانی، عبدالرضا مجدالدین، محمدهادی تدین، حامد فرساد، زهرا آب جام، ملیحه خان بیگی، فهیمه فلاح، زینب محمدزاده اکرم رزمپور، علیرضا عزیزی، حمید جعفری، پژمان گرامی و علی هاوشکی
 تنظیم و صفحه‌آرا: زینب السادات دیوبین
 طراح جلد: بهاره الیاسی
 ناشر: موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران
 چاپخانه: موسسه فرهنگی نشاط
 نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۴
 قیمت: ۱۲۵۰۰۰
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۱۹-۳۱-۸

انتشار این کتاب فقط با اختیار و مجوز مرکز آموزش‌های عالی آزاد و آموزش‌های خاص دانشگاه جامع علمی کاربردی انجام می‌شود.
 (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است)

نشانی: تهران، میدان فلسطین، خیابان ایتالیا، موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران، پلاک ۱
 تلفن: ۶۰ - ۸۸۹۹۳۹۵۹ دورنگار: ۸۸۹۵۴۰۰۷ کد پستی: ۱۴۱۶۶-۴۴۹۹۳

وبسایت: www.helal-uast.ac.ir
 پست الکترونیکی: info@helal-uast.ac.ir

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۵	فصل اول: تعریف بحران و انواع آن
۱۶	هدف کلی
۱۷	تعریف بحران
۱۹	انواع بحران
۲۲	تعریف آسیب‌شناسی اجتماعی
۲۳	نظر اسلام درباره آسیب‌های اجتماعی
۲۳	تعریف مدیریت بحران
۲۴	خلاصه فصل
۲۵	خودآزمایی
۲۷	فصل دوم: خانواده و انواع آن
۲۸	هدف کلی
۲۹	تعریف خانواده
۳۰	ضرورت و اهمیت بنیاد خانواده
۳۱	انواع خانواده
۳۳	ساختار خانواده در جامعه ایران
۳۷	وظایف اساسی خانواده
۳۹	قواعد خانواده
۴۰	خلاصه فصل
۴۲	خودآزمایی
۴۳	فصل سوم: ازدواج
۴۴	هدف کلی
۴۵	تعریف ازدواج
۴۶	ازدواج از دیدگاه اسلام
۴۷	کارکردهای ازدواج
۵۰	خلاصه فصل
۵۱	خودآزمایی
۵۳	فصل چهارم: خانواده و نقش آن در تربیت فرزند
۵۴	هدف کلی
۵۶	ویژگی‌های یک خانواده سالم در تربیت فرزند

والدین ناشایست ۶۰

مادر کیست؟ ۶۱

عوامل خانوادگی در رشد کودک ۶۳

نقش خانواده در کجروی افراد ۶۴

شیوه فرزندپروری ۷۰

توصیه مهم و همگانی برای پدر و مادرها ۷۴

خلاصه فصل ۸۰

خودآزمایی ۸۲

فصل پنجم: خشونت در خانواده ۸۳

هدف کلی ۸۴

تعریف خشونت ۸۵

عوامل مؤثر در ایجاد خشونت ۸۶

اپیدمیولوژی خشونت زنان ۹۲

راه‌های پیشگیری ۹۴

خلاصه فصل ۹۶

خودآزمایی ۹۸

فصل ششم: اعتیاد و خانواده ۹۹

هدف کلی ۱۰۰

تعریف اعتیاد ۱۰۱

نقش و اهمیت خانواده ۱۰۳

تأثیرات اعتیاد والدین بر کودکان و نوجوانان ۱۰۵

رابطه اعتیاد با جرائم و آسیب‌های اجتماعی ۱۰۹

علائم احتمالی مصرف مواد توسط کودکان و نوجوانان ۱۱۰

عوارض اعتیاد به مواد مخدر ۱۱۱

پیشگیری از اعتیاد ۱۱۳

خلاصه فصل ۱۲۲

خودآزمایی ۱۲۴

فصل هفتم: فرار از خانه ۱۲۵

هدف کلی ۱۲۶

تعریف فرار از خانه ۱۲۷

انواع فرار ۱۲۸

علل مؤثر در فرار ۱۲۹

۱۳۳	 دختران فراری
۱۳۴	 پیامدهای فرار دختران
۱۳۵	 پیشگیری از فرار افراد و به ویژه دختران
۱۳۹	 خلاصه فصل
۱۴۱	 خودآزمایی
۱۴۳	 فصل هشتم: انحراف جنسی
۱۴۴	 هدف کلی
۱۴۵	 انحراف جنسی
۱۴۶	 مهم‌ترین علل و انگیزه‌های انحراف جنسی از دیدگاه مذهبی
۱۴۷	 نقش خانواده در بروز انحرافات جنسی
۱۴۹	 درمان افراد مبتلا به انحراف جنسی
۱۵۳	 خلاصه فصل
۱۵۴	 خودآزمایی
۱۵۵	 فصل نهم: خودکشی
۱۵۶	 هدف کلی
۱۵۷	 تعریف خودکشی
۱۵۸	 عوامل خطرآفرین خودکشی
۱۶۳	 خودکشی از دیدگاه اسلام
۱۶۳	 خودکشی در ایران
۱۷۰	 خلاصه فصل
۱۷۱	 خودآزمایی
۱۷۳	 فصل دهم: معلولیت و نقص عضو
۱۷۴	 هدف کلی
۱۷۵	 تعریف معلولیت
۱۷۵	 انواع معلولیت
۱۷۶	 علل معلولیت‌ها
۱۷۸	 مددکاری اجتماعی و عوامل سازگاری در معلولان
۱۸۱	 خلاصه فصل
۱۸۲	 خودآزمایی
۱۸۳	 فصل یازدهم: زندان و خانواده زندانی
۱۸۴	 هدف کلی

۱۸۶	تأثیر زندانی شدن بر خانواده زندانی
۱۸۶	تأثیرپذیری فرزندان از زندانی شدن والدین
۱۸۸	اصلاح و بازپروری در زندان
۱۹۰	خلاصه فصل
۱۹۱	خودآزمایی
۱۹۳	فصل دوازدهم: طلاق و جدایی
۱۹۴	هدف کلی
۱۹۵	تعریف طلاق
۱۹۷	ابعاد طلاق
۲۰۶	تأثیر طلاق بر کودکان و نوجوانان
۲۱۳	راهنمایی‌ها و پیشنهادهایی به والدین جهت ارتباط با فرزندان پس از طلاق
۲۱۵	طلاق در ایران
۲۱۶	راه‌های پیشگیری از طلاق
۲۱۷	خلاصه فصل
۲۱۹	خودآزمایی
۲۲۱	فصل سیزدهم: سوگ
۲۲۲	هدف کلی
۲۲۳	تعریف سوگ
۲۲۶	کنار آمدن خانواده با واقعیت بیماری پایانی
۲۲۷	انواع فقدان
۲۳۵	حمایت از بازماندگان
۲۳۶	خلاصه فصل
۲۳۸	خودآزمایی
۲۳۹	فصل چهاردهم: خانواده درمانی
۲۴۰	هدف کلی
۲۴۱	رویکرد سیستمی به خانواده
۲۴۶	علیت خطی
۲۴۶	علیت حلقوی
۲۴۶	کاربرد نظریه عمومی سیستم‌ها در خانواده درمانی
۲۴۹	خلاصه فصل
۲۵۰	خودآزمایی
۲۵۱	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی

۲۵۲ واژه‌نامه انگلیسی به فارسی

۲۵۵ منابع و مآخذ

www.ketab.ir

پیشگفتار

از آنجایی که ارتقای کمی و کیفی نظام آموزش‌های علمی- کاربردی و اعتلای امر آموزش و پژوهش به عنوان یکی از راهبردهای اصلی آموزش عالی در توسعه کشور تبیین شده است، دانشگاه با هدف اصلاح هرم شغلی و تربیت نیروی انسانی ماهر در بخش‌های مختلف تأسیس گردیده است.

این دانشگاه با توجه به رسالت خود، مبنی بر آموزش و پژوهش در مرزهای فناوری و ایجاد اشتغال و همچنین به دلیل تفاوت ماهوی با آموزش‌های رایج دانشگاهی و بومی کردن دانش‌های منطقه‌ای، به منابع آموزشی در رشته‌های خاص نیاز مبرم دارد، لذا تألیف و انتشار جزوات و کتب درسی تخصصی رشته‌های مختلف در دستور کار قرار گرفته است. انجام این امر در چنین سطح گسترده‌ای، کاری بس بزرگ و دشوار است که اراده و همتی بزرگ می‌طلبد.

مرکز آموزش‌های عالی آزاد و خاص دانشگاه جامع علمی- کاربردی با استعانت از خداوند بزرگ، همت و همکاری استادان، مؤلفان، دست‌اندرکاران، امیدوار است صاحب‌نظران و مدرسان در راستای حفظ، صیانت و توسعه نظام آموزش‌های علمی- کاربردی با پیشنهادهای سازنده خود ما را در ارتقای کیفیت علمی این جزوات و کتب، یاری دهند.

در اینجا لازم است از ریاست محترم دانشگاه، جناب آقای دکتر محمد اخباری؛ معاونت آموزش، جناب آقای دکتر یدالله مهرعلی‌زاده؛ رئیس مرکز آموزش‌های عالی آزاد و آموزش‌های خاص، جناب آقای مهندس علی معصومیان؛ اعضای محترم کمیته برنامه‌ریزی منابع آموزشی و انتشارات متشکل از رئیس کمیته، جناب آقای دکتر سید صاحب سادات حسینی؛ دبیر کمیته، جناب آقای محمدعلی صنعتی و سایر اعضا، آقایان دکتر هادی تدین و دکتر ماشاءالله واشقانی فراهانی که رحمت و هدایت‌های بی‌دریغ این عزیزان نقش مهم و اساسی در شکل‌گیری و چاپ این جزوات و کتب دارد و نیز از زحمات نویسنده محترم سرکار خانم ناهید ساری‌خانی، سرکار خانم زهرا آب‌جام و سرکار خانم فهیمه نواحی بزرگوار تشکر نماییم.

این کتاب به عنوان منبع درسی برای درس «مدیریت بحران و تعارض در خانواده» در اختیار مدرسان و دانشجویان قرار می‌گیرد.

کمیته برنامه‌ریزی منابع آموزشی و انتشارات مرکز آموزش‌های عالی آزاد و آموزش‌های خاص

مقدمه

اولین نهادی که فرد در آن رشد می‌کند خانواده است. در دوره کودکی، فرد بدون درک بسیاری از خوبی‌ها و بدی‌ها، هنجارها و ناهنجاری‌ها و کجروی‌ها، زندگی خود را سپری می‌کند. هنگامی که به سن قانونی می‌رسد و پا را از محیط خانوادگی به مدرسه می‌گذارد با هنجارهای بیش‌تری روبه‌رو می‌شود. در این دو مکان می‌آموزد که همه باید در کنار هم زندگی کنند، هیچ‌کس به تنهایی نمی‌تواند نیازهای خود را برطرف کند. همچنین مدرسه و اجتماع به وی می‌آموزند که او نیز باید به عضوی مفید برای خود و اجتماع تبدیل شود تا ضمن استفاده از خدمات و تسهیلات، به عنوان عنصری تأثیرگذار در زندگی دیگران باشد.

در ضمن او در محیط خانه و مدرسه می‌آموزد که چه چیزهایی هنجار و چه چیزهایی نابهنجار است و رعایت چه اصول خانوادگی و اجتماعی برای وی ارزشمند است و عدم رعایت چه اصولی وی را مرتکب کجروی یا ناهنجاری در خانواده، مدرسه و اجتماع می‌کند.

از سوی دیگر نقش خانواده در دستیابی به این مهم حائز اهمیت است؛ زیرا اگر قرار است فرد در جامعه مفید و ارزشمند باشد، ابتدا باید خانواده، ساختار خانواده و محیط آموزشی و سپس محیط اجتماعی سالم باشد؛ زیرا خانواده سالم دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است و می‌تواند نقش سازنده‌ای در پرورش افراد توانمند، پویا و فعال در جامعه داشته باشد. اما خانواده ناسالم پیامدهای منفی هم برای والدین و اعضای خانواده و هم برای اجتماع به همراه دارد.

پیامدهای منفی خانواده ناسالم در سطح فردی، خانوادگی و اجتماعی ایجاد می‌گردد و این پیامدها می‌تواند هزینه‌های سنگینی را به دولت‌ها تحمیل کنند. البته گاهی جبران آن‌ها به راحتی صورت نمی‌گیرد؛ زیرا قربانیان آنان یک نسل را دربرمی‌گیرند. گاهی آسیب‌های اجتماعی ایجاد شده به صورت یک پدیده مطرح می‌گردد که برای آن باید سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های مناسب و کارشناسانه انجام شود. زمانی که پیامد فردی می‌تواند پیامدهای خانوادگی و اجتماعی را به دنبال بیاورد؛ از این رو مسئله به بحران تبدیل می‌گردد و حل آن به راحتی صورت نمی‌گیرد. به سخن دیگر، گاهی یک عامل باعث به وجود آمدن چندین آسیب می‌شوند و از رابطه علت و معلولی پیچیده‌ای تبعیت می‌کنند. برای مثال بیکاری، اعتیاد و فقر می‌توانند از علل اصلی طلاق باشند و خود طلاق از مهم‌ترین عوامل به وجود آورنده اعتیاد است و از طرفی باعث افزایش کودک‌آزاری می‌شود و این مسئله منجر به فرار کودکان از خانه و وقوع روسپی‌گری می‌گردد.

به طور کلی عوامل ایجاد و رشد آسیب‌ها را می‌توان به سه دسته خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی تقسیم کرد. این عوامل به افراد جامعه فشار وارد می‌کند. البته در گذشته فشارهای اقتصادی و معیشتی تأمین یک زندگی را عامل افزایش آسیب‌ها می‌دانستند، اما در دوره جدید شرایط فرهنگی جامعه و قواعد و سنت‌ها کارکرد جامعه خود را از بین برده‌اند و با رشد فرهنگ مصرف‌گرایی، رشد آسیب‌ها در خانواده‌ها بیشتر شده است.

از سوی دیگر، در این کتاب به انواع آسیب‌ها اشاره شده و تأکید می‌گردد که خانواده نقش مهمی در وقوع آن داشته است؛ اما عمدتاً همپوشی‌هایی بین آن‌ها دیده می‌شود.

در حال حاضر اعتیاد، طلاق، خشونت‌های خانگی، فرار از منزل، اقدام به خودکشی، کودکان خیابانی و حبس و زندانی شدن و افراد دارای اختلالات جنسی، بیشترین آسیب‌های اجتماعی کشور را تشکیل می‌دهند.

از سوی دیگر ماهیت آسیب‌های اجتماعی فرابخشی است، بنابراین در زمینه کاهش و مقابله با آسیب‌های اجتماعی هیچ سازمانی به تنهایی نمی‌تواند اقدامات موفقیت‌آمیزی انجام دهد؛ بلکه با هماهنگی و همکاری سازمان‌های مختلف می‌توان بحران ایجاد شده را مدیریت کرد.

همچنین از آنجا که خانواده به عنوان یک سیستم در نظر گرفته می‌شود؛ از این رو برای پیشگیری از وقوع آسیب یا برطرف و رفع کردن آسیب باید از خانواده درمانی با بهره‌گیری از مشاوران و کارشناسان مجرب اقدام نمود. در نهایت از آنجا که رشد آسیب‌های اجتماعی از یک مدل خاص تبعیت نمی‌کند بلکه زنجیره‌وار به هم متصل هستند، لذا تک‌بعدی نتیجه‌ای نخواهد داشت، مدیریت بحران نیز باید زنجیره‌وار و مرتبط با هم باشند.

البته شایان ذکر است، از آنجا که مریض این کتاب تحت عنوان مدیریت بحران و تعارض‌های خانواده است، از این رو، در این مطالعه تمرکز اصلی بر روی خانواده بوده و نقشی که خانواده می‌تواند در ایجاد بحران به عمل آورد و این که به چه شیوه می‌توان این بحران را حل نمود.

این کتاب دربرگیرنده چهارده فصل است. فصل اول، در مورد مفهوم بحران و انواع آن؛ فصل دوم، در مورد خانواده و انواع و کارکرد آن، خانواده سالم و از هم پاشیده و ویژگی‌های آن‌ها؛ فصل سوم، در مورد ازدواج و ویژگی‌های رابطه سالم زوجین؛ فصل چهارم، در مورد نقش والدین در تربیت فرزند؛ فصل پنجم در مورد خشونت در خانواده و تأثیر آن بر فرزند و ساختار خانواده؛ فصل ششم، در مورد اعتیاد و خانواده؛ فصل هفتم در مورد فرار از خانه؛ فصل هشتم در مورد انحراف جنسی؛ فصل نهم، خودکشی، فصل دهم، معلولیت؛ فصل یازدهم، زندان و فرار از زندان؛ فصل دوازدهم، در مورد طلاق و جرائم فصل سیزدهم در مورد سوگ و فصل چهاردهم در مورد خانواده درمانی است.